

з дітьми. Особлива увага звертається на пріоритетність впливу батьків на даний процес; важливість найближчого оточення дитини, особливо в ситуаціях стихійного спілкування і взаємодії.

Як наслідок, ефектом соціального становлення, що показує міру і глибину суспільних процесів, є:

- утворення стійких соціальних цілей особистості;
- засвоєння суспільного досвіду;
- вміння регулювати власну поведінку.

В результаті особистість набуває певного соціального статусу, визначеної системи соціально значущих рис і входить в активне суспільне життя.

Отже, належних результатів можна досягти, коли учні мають можливість вільно обирати способи діяльності і задоволення власних інтересів, а педагоги створюють атмосферу доброзичливості та взаємодопомоги. Саме у шкільному віці усвідомлення своєї участі у вирішенні важливих справ суспільного життя є основою подальшої активної позиції у дорослому житті.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бердяев Н. А. О человеке, его свободе и духовности / Н. А. Бердяев // Избранные труды. – М., 1999. – 311 с.
2. Коберник О. М. Навчально-виховний процес у сільській загальноосвітній школі: сутність, проектування, організація / О. М. Коберник. – К., Знання, 1998. – 307 с.
3. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику : учеб. пособ. / А. В. Мудрик. – Пенза : ИПКиПРО, 1994. – 171 с.
4. Слюсаренко В. Соціальна адаптація людини: сутність, функції, процес (Соціальна педагогіка і адаптивність особистості) / В. Слюсаренко, М. Лукашевич. – Суми, 1994. – 137 с.
5. Социальная педагогика и социальная работа: основные понятия и сущность / под ред. В. Н. Гурова. – Ставрополь : Изд-во СГУ, 1998. – 84 с.

Анотація

А.В.Лопухивская

Особенности социального становления учеников сельской школы

В статье раскрыта проблема социального становления учеников сельской школы. Рассмотрен вопрос социализации учеников, который охватывает процесс приобщения их к культурным ценностям. Определены задачи учителя в организации учебно-воспитательного процесса, способствующего самореализации и самоопределению личности.

Ключевые слова: социальное становление, сельская школа, социализация, культурные ценности, самореализация, самоопределение личности.

Summary

A.V.Lopuhiv's'ka

Peculiarities of Social Formation of the Rural School Pupils

The article deals with the problem of social development of the rural school pupils. The question of pupils socialization which involves the process of their familiarization with values of culture is studied. The teacher's tasks in the organization of educational process, which assist the personality's self-realization and self-determination are defined.

Key words: social formation, rural school, socialization, values of culture, self-realization, self-determination of a personality.

Дата надходження статті:

„8” вересня 2009 р.

УДК 371.134+371.21 (045)

Л.А.МАШКІНА,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)*

Використання технології проблемного навчання в професійній підготовці майбутніх педагогів

У статті висвітлено концептуальні засади технології проблемного навчання, визначено її сутність та структуру. Показано етапи технології, типи проблемних ситуацій, охарактеризовано методи проблемного навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Ключові слова: технологія проблемного навчання, структура технології, методи проблемного навчання, підготовка майбутніх педагогів.

Постановка проблеми в загальному вигляді... На рубежі тисячоліть створюється нова система вищої освіти, орієнтована на входження у світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами у педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу ВНЗ. Побудова національної системи освіти в Україні передбачає новий підхід до професійної підготовки майбутніх кадрів, спрямований на подолання кризи в освіті, яка виявляється, передусім, у невідповідності знань студентів

запитам особистості, суспільним потребам і світовим стандартам, у знеціненні соціального престижу освіченості та інтелектуальної діяльності.

Головне завдання полягає в тому, щоб забезпечити оптимальні соціально-економічні й психолого-педагогічні умови для належного інтелектуального розвитку майбутніх фахівців. Це має здійснюватися шляхом перебудови системи навчання, вибору таких технологій, форм, засобів, методів і прийомів пізнавальної діяльності, які б забезпечували прилучення кожного студента до самостійної навчальної та наукової діяльності. Звідси ефективність навчання на будь-якому рівні слід оцінювати за рівнем інтелектуального розвитку особистості.

Реалізація на практиці ідеї взаємозв'язку навчання з науковим пошуком породила своєрідну дидактичну систему, яку назвали проблемним навчанням, оскільки основні її елементи – навчальна проблема і проблемна задача.

Аналіз показує, що проблемна побудова занять потребує їх особливої організації, відображається на виборі методів прийомів навчання, а також впливає на структуру і певною мірою на самий зміст навчального матеріалу, який подається. Тому є всі підстави трактувати проблемне навчання як сучасну дидактичну систему, яка має свою особливу технологію [5].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Досліджувана нами проблема є важливим аспектом професійної підготовки майбутніх фахівців, теоретичні засади якої розроблені такими науковцями як В.М.Бондар, Л.І.Даниленко, О.В.Киричук, Н.Г.Ничкало, В.А.Семиченко та ін.

Теоретичні й практичні аспекти інноваційних педагогічних технологій організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах, в т.ч. проблемного навчання, розглядалися в дослідженнях О.Гохберг, О.Євдокимова, І.Козловської, А.Слободенюка; інноваційні технології професійної підготовки майбутніх учителів розкриті в роботах І.Богданової.

Питання удосконалення загальнопедагогічної підготовки студентів відображені в працях І.А.Зязюна, Н.В.Кузьміної, М.Б.Євтуха, М.Д.Ярмаченка та ін.; окремі дослідження щодо впровадження інноваційних технологій, в т.ч. проблемного навчання, у вищих навчальних закладах в контексті формування майбутніх педагогів висвітлено у працях А.А.Вербицького, Л.С.Подимової, В.А.Сластьоніна, Д.В.Чернилевського та ін. Але у науковій літературі недостатньо відображені теоретичні засади технології проблемного навчання.

Формулювання цілей статті... *Мета нашої статті* – розкрити концептуальні засади технології проблемного навчання, визначити її сутність, структуру, етапи, типи проблемних ситуацій, охарактеризувати методи проблемного навчання у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу... Проблемне навчання у вищій школі – один із найперспективніших напрямів розвитку творчих здібностей особистості, необхідних сучасному фахівцю, це творча, емоційно насичена праця викладачів і студентів, яка потребує цілеспрямованості та інноваційності.

Проблемне навчання – дидактична система, яка ґрунтується на закономірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, на прийомах і методах викладання та учіння з елементами наукового пошуку [4].

Проблемне навчання покликане формувати в студента такі професійні вміння:

- самостійно побачити і сформулювати проблему;
- висунути гіпотезу, знайти спосіб її перевірки, зібрати дані, проаналізувати їх, запропонувати методику їх оброблення;
- сформулювати висновки і побачити можливості практичного застосування отриманих результатів;
- бачити проблему загалом, аспекти та етапи її розв'язання самостійно або в колективній роботі.

Проблемне навчання змінює мотивацію пізнавальної діяльності: провідними стають мотиви пізнавально-спонукальні (інтелектуальні). Проблема викликає внутрішню зацікавленість студента, що стає чинником активізації навчального процесу та ефективності навчання. Пізнавальна мотивація спонукає людину розвивати свої нахили і здібності, зумовлює перебудову сприйняття, пам'яті, мислення, переорієнтацію інтересів тощо.

Технологія проблемного навчання – це спеціально створена система специфічних прийомів і методів, які сприяють тому, щоб той, хто навчається, самостійно здобував знання і вчився самостійно їх застосовувати у вирішенні нових пізнавальних і практичних задач, а не отримував знання у готовому вигляді або вирішував задачі за зразком [5].

Як специфічна технологія навчального процесу проблемне навчання передбачає наявність проблемного запитання, проблемного завдання, проблеми, проблемної ситуації [4].

Особливістю проблемного запитання є прихована суперечність, яка відкриває можливість отримати неоднотипні відповіді. У ньому немає готової схеми і передбачається самостійний аналіз суперечливої ситуації. Студенти мають володіти таким обсягом знань і вмінь, щоб самостійно почати пошук результату.

Проблемне завдання – це навчальна проблема, яка вирішується при заданих умовах чи параметрах, завдань, спрямованих на здобуття знань. Вони завжди нестандартні і передбачають засвоєння нових знань, умінь і навичок.

Проблема – це складне теоретичне і практичне завдання, яке потребує розв'язання, проте ні конкретні способи його розв'язання, ні його кінцевий результат не відомі. Поштовхом до виникнення наукової проблеми є виявлення невідомих раніше фактів, неспроможність пояснити їх у межах наявних у студентів знань.

Прихована в проблемі суперечність може бути подолана лише тоді, коли студент володіє таким рівнем знань і такими способами діяльності, які є достатніми, щоб почати пошук невідомого йому результату або способу розв'язання завдання. В іншому разі проблема для студента є лише непевним відчуттям пізнавальних труднощів, тобто проблемною ситуацією, сутність якої полягає в тому, що для її розв'язання студентам необхідно знайти і застосувати нові знання і способи дій.

Сучасні науковці виокремлюють кілька типів проблемних ситуацій.

1. Студенти не знають способу розв'язання поставленого завдання, не можуть відповісти на проблемне запитання, дати пояснення новому факту в навчальній або життєвій ситуації, тобто недостатньо їхніх попередніх знань для пояснення нового факту.

2. Зіткнення студентів з необхідністю використовувати раніше засвоєні знання в нових практичних умовах, що викликає пізнавальний інтерес і стимулює пошук нових знань.

3. Існування суперечності між теоретично можливим шляхом розв'язання завдання і практичною неспроможністю обраного способу.

4. Наявність суперечності між практично досягнутим результатом виконання навчального завдання і відсутністю знань для його теоретичного обґрунтування [5].

Існує кілька найпоширеніших способів створення проблемних ситуацій, які класифікують у такий спосіб (Г. Богомазов): ситуації несподіваності, конфлікту, передбачення, спростування, невідповідності, вибору [4]. Зокрема, ситуації несподіваності створюється при ознайомленні слухачів з фактами або ідеями, що викликають подив, здаються парадоксальними; ситуація передбачення характеризується суперечливістю фактів, здійсненням розумового пошуку. Ситуація вибору виникає, коли студентам пропонується обрати правильну відповідь з кількох можливих і відомих їм та обґрунтувати свій вибір.

Проблемне навчання передбачає засвоєння студентами знань і способів дій проблемним шляхом у кілька етапів.

1. Створення проблемної ситуації. Викладач повідомляє готові висновки науки, не розкриваючи способів їх розв'язання. Це стимулює активність студентів, але вона не впливає на формування навичок подолання проблеми, оскільки не передбачає самостійної діяльності.

2. Аналіз і формулювання проблеми. Викладач дає студентам фактичний матеріал для аналізу, порівняння, зіставлення й розкриває логіку розв'язання проблеми в історії науки. Розповідаючи, як учені здобували нові знання, проникали в сутність явищ, робили висновки, сам формулює проблему, вказує напрям пошуку шляхів її розв'язання.

3. Висунення гіпотез. Викладач створює студентам умови для самостійного формулювання проблеми, пошуку шляхів її розв'язання через висунення гіпотез, знаходження варіантів доведення і перевірки їх правильності, розвиває їх пізнавальну активність і самостійність [3].

Проблемний виклад навчального матеріалу залежить від ступеня залучення студентів до пошуково-пізнавальної діяльності, їх самостійності і може бути різного рівня. На першому рівні викладач, подаючи матеріал в загальних рисах, показує процес постановки і розв'язання наукової проблеми, а студенти лише стежать за його роздумами. На другому рівні викладач, подавши матеріал з певної теми, допомагає студентам виконувати основні пізнавальні операції. На третьому рівні студенти самостійно виконують низку послідовних цілеспрямованих пізнавальних операцій, необхідних для співучасті у розв'язанні проблеми. У педагогічній практиці використовують різні методи проблемного навчання: проблемний виклад, частково-пошуковий і дослідницький методи [4].

Сутність проблемного викладу полягає у створенні викладачем системи проблемних ситуацій і управлінні процесом їх розв'язання студентами. Він передбачає врахування особливостей структури продуктивного мислення в пізнавальній діяльності студентів: створення проблемних ситуацій, їх аналіз і виявлення протиріч, формування проблемних запитань, пошук способів розв'язання проблеми шляхом висунення гіпотез, доведення їх. Реалізується проблемний виклад переважно під час лекцій. Цей метод відповідає першому етапу проблемного навчання.

Частково-пошуковий метод передбачає виклад навчального матеріалу у формі евристичної бесіди. Часткове пояснення нового поєднується з постановкою викладачем проблемних запитань і пізнавальних завдань, що породжують проблемну ситуацію. При цьому навчальні проблеми формулюють і розв'язують студенти з допомогою викладача (частково у формі дискусії). Цей метод використовують переважно на другому етапі проблемного навчання.

На семінарських, практичних, лабораторних заняттях поряд із згаданими методами проблемного навчання широко використовують метод „мозкового штурму”, який зорієнтований на колективний пошук розв'язання проблеми. Ідея цього методу заснована на висуванні гіпотез, розв'язанні проблеми і оцінюванні. У розв'язанні проблеми беруть участь дві групи студентів – генератори ідей та експерти. Генератори ідей за певний час висувають максимальну кількість гіпотез (будь-яких, навіть явно помилкових чи фантастичних), а експерти відтак оцінюють гіпотези. У такий спосіб досягається колективне розв'язання проблеми.

Дослідницький метод використовують у разі значної відповідності засвоєних студентами знань і вмінь тим, які необхідні для розв'язання досліджуваної проблеми. Викладач організовує роботу студентів, даючи їм навчальні завдання проблемного характеру із зазначенням мети роботи. Він спонукає студентів до самостійної роботи зі збирання та систематизації фактів, їх аналізу, організовує пошукову діяльність (постановку проблеми і її розв'язання) тощо. За цього методу переважають евристичні процедури, пов'язані з висуненням гіпотез, використанням аналогій. Цей метод відповідає третьому етапу проблемного навчання [4].

Проведення проблемних занять вимагає від викладача ретельної підготовки, яка передбачає: виявлення знань студентів, які повинні бути базовими для проведення такого заняття; з'ясування проблеми загалом; підбір інформації для кожної міні-проблеми і продумування методики розв'язання проблеми загалом; підбір наочних посібників і ТЗН; підготовка завдань для самостійної роботи студентів [1].

До заняття з проблемним викладом навчального матеріалу студенти повинні бути готові. Тому напередодні доцільно організувати консультацію.

Якість проблемного навчання залежить не лише від того, як викладач обізнаний з інформацією, а й від його участі в розвитку науки. Результати його наукових пошуків на навчальних заняттях підвищують інтерес студентів до предмета, активізують їх мислительну діяльність.

Висновки... Проблемне навчання – це така система методів, при якій слухачі одержують знання не шляхом запам'ятовування і завчання їх у готовому вигляді, а в результаті розумової діяльності з рішення проблем і проблемних задач, побудованих на основі змісту досліджуваного матеріалу.

Проблемне навчання полягає в постійному створенні перед студентами на заняттях проблемних ситуацій (проблемних завдань) і вирішенні їх при максимальній самостійності і під направляючим керівництвом викладача. Процеси засвоєння і застосування завдань відбуваються в ході пошуків рішення проблемних ситуацій.

Проблемне навчання ґрунтується на таких принципах: вивчення матеріалу не за окремими розрізненими темами, а укрупненими блоками – проблемами; звертання до вагомих теоретично і практично значущих проблем, ще не вирішених наукою; трансформація будь-якого заняття у рішення проблеми.

У методиці важливо побудувати процес навчання так, щоб активізувати пізнавальну діяльність студентів, позбавити її формалізму. При проблемному навчанні треба дотримуватись кількох дидактичних умов: відповідність цілей навчання існуючій проблемі; відповідність змісту навчального матеріалу цілям навчання; високий рівень підготовки педагога в галузі теорії і методики викладання.

Перехід до проблемного навчання передбачає не тільки організаційні зміни у проведенні занять, скільки перебудову самого сприйняття студентами навчального процесу. Перш ніж формувати нове відношення студента до процесу навчання, викладачеві необхідно самому визначити пріоритети і відношення до процесу засвоєння знань. У контексті проблемного навчання завдання викладача – не вчити, а допомагати в процесі аналізу й осмислення інформації для того, щоб у кожного студента сформувалася власна думка щодо вирішення досліджуваної проблеми.

Визначивши проблему, викладач повинен показати її місце в науці, у майбутній професійній діяльності фахівців, підібрати необхідні рішення проблеми. Проблемне навчання має спонукати студентів до самостійності одержання знань. Викладач повинен осмислити програму перебудови занять, насамперед визначивши методичну й інформаційну базу навчального процесу. Завдання повинні бути орієнтовані на розвиток творчих здібностей студентів, поступове засвоєння ними матеріалу на основі вироблення власної думки з досліджуваної проблеми.

Процес організації проблемного навчального заняття включає: визначення переліку проблемних питань відповідно до тематичного плану дисципліни; визначення концепції викладання матеріалу; підбір рекомендованої літератури; визначення методів оброблення інформації; визначення методів контролю.

Намагаючись використовувати на практиці метод проблемного навчання, насамперед, потрібно визначити головні частини цієї технології: формулювання проблеми (осмислення проблемної ситуації, розуміння поставленого завдання); розроблення гіпотез; рішення проблемної ситуації; аналіз отриманих результатів.

Перспективи подальших розвідок... Дана стаття не претендує на всебічний розгляд проблеми щодо концептуальних засад технології проблемного навчання. Ряд аспектів потребують подальших наукових розвідок, зокрема особливості використання вищезгаданої технології у вищих навчальних закладах, алгоритм її впровадження та ін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе / Михаил Васильевич Кларин. – М. : Знания, 1989. – 80 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Анатолій Іванович Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.
3. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / Віктор Михайлович Нагаєв. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.
5. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособие для вузов / Дмитрий Владимирович Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

Анотація

Л.А.Машкина

Концептуальные основы технологии проблемного обучения в профессиональной подготовке будущих педагогов

В статье освещены концептуальные основы технологии проблемного обучения, определено её сущность и структуру. Показано этапы технологии, типы проблемных ситуаций, охарактеризовано методы проблемного обучения в профессиональной подготовке будущих педагогов.

Ключевые слова: технология проблемного обучения, структура технологии, методы проблемного обучения, подготовка будущих педагогов.

Summary

L.A.Mashkina

Conceptual Bases of Technology of the Problem Teaching in Professional Preparation of Future Teachers

Conceptual bases of technology of the problem teaching are lighted up in the article, its essence and structure is determined. The stages of technology, types of situations of problems, are shown, the methods of the problem teaching in professional preparation of future teachers are described.

Key words: technology of the problem teaching, structure of technology, methods of the problem teaching, preparation of future teachers

Дата надходження статті:

„25” вересня 2009 р.

УДК 78.378.13

М.А.МИХАСЬКОВА,

кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)

Особливості методичного забезпечення курсу „Музична педагогіка” в навчальних закладах педагогічної освіти

У статті розкривається специфіка навчально-методичного забезпечення курсу „Музична педагогіка”, обґрунтовується вибір тем для лекційних, практичних та самостійних робіт у навчальних закладах педагогічної освіти.

Ключові слова: предмет „Музична педагогіка”, мета і завдання курсу, форми організації навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді... У підготовці майбутнього вчителя музики предмет „Музична педагогіка” займає провідне місце. Цей предмет вивчає загальні засади музичної педагогіки, теорії навчання й музичного виховання з метою удосконалення його змісту і методів, з урахуванням сучасних досягнень музичної педагогіки в галузі музичного виконавства. Музична педагогіка входить у цикл психолого-педагогічних дисциплін, який передбачає озброєння студентів знаннями, а також вироблення педагогічних вмінь, розвиток педагогічного мислення та творчих здібностей. Значення музичного виховання та освіти обумовлено важливим місцем, яке займає музичне мистецтво у вихованні підростаючого покоління. Саме в цьому курсі студенти отримують уявлення про різні види музичного навчання в їх історичній перспективі, про важливі виховні процеси та їх закономірності, у них виробляються професійні критерії художніх цінностей того чи іншого явища [7].